

Examining Indices of Successful Iranian Muslim Women After the Islamic Revolution in Ayatollah Khamenei's Words (A Case Study of Exemplary Women in Isfahan)

Hourieh Rabbani Isfahani *

*Assistant Professor, Department of Women's Studies, Faculty of Abl-ol-Bayt Studies,
University of Isfahan, Isfahan, Iran*

Zeinab Sha'bani

PhD Candidate, Women's Studies, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Abstract

Defining success for women has been a subject of ongoing debate, with diverse perspectives often clashing. Feminist discourse frequently emphasizes independence, career advancement outside the home, and a rejection of traditional gender roles as markers of success. Conversely, other viewpoints prioritize success within the domestic sphere, emphasizing roles as wife and mother. Some define women's success solely in terms of external achievements, such as financial independence, high education, and social status. Conversely, others equate success with domesticity, confining women to the home. Both perspectives present significant limitations. This necessitates a nuanced understanding of success for Iranian Muslim women, particularly considering the evolving aspirations of younger generations. This study aims to explore the concept of a successful Iranian Muslim woman by examining the comments and thoughts of Ayatollah Khamenei, particularly his concept of the "Third Model of Muslim Woman." Through qualitative thematic analysis of interviews with successful women in Isfahan, the research investigates the key factors contributing to their success. By comparing these findings with emphasis on the Leader's perspective, the study seeks to develop a comprehensive framework for understanding women's success within an Islamic context. The findings reveal two primary categories of indices for successful Muslim women: factors contributing to success and domains of success. These categories are further subdivided into individual, familial, and societal factors. The study identifies and analyzes key elements within each of these subcategories that contribute to women's success.

Keywords: Successful women, Muslim, Iran, Islamic Revolution, Ayatollah Khamenei.

---

* Email: h.rabbani@theo.ui.ac.ir (Corresponding Author)

واکاوی شاخص‌های زن مسلمان ایرانی موفق بعد از انقلاب اسلامی در کلام حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (مورد مطالعه: زنان نمونه شهر اصفهان)

| حوریه ربانی اصفهانی* |

| زینب شعبانی* |

چکیده

رهبری، از اساسی‌ترین اصول اعتقادی، سیاسی و اجتماعی اسلام و رمز حیات و بالندگی جوامع تعریف موفقیت زنان و شاخص‌های زن موفق در دیدگاه‌های گوناگون همواره با چالش‌های زیادی مواجه بوده است. فمینیسم به‌عنوان داعیه‌دار پُر ادعای حقوق زن در دنیا، زن موفق را زنی مستقل، با اشتغال خارج از منزل و دور از نقش‌های جنسیتی همچون همسری، مادری و... می‌داند. این درحالی است که در نگاه دیگر موفقیت زن به این معناست که مادر و همسر خوبی باشد. برخی موفقیت زن را در استقلال مطلق، کسب پول، تحصیل و یا موقعیت اجتماعی می‌دانند و برخی در خانه‌نشینی و انزوای زن قلمداد می‌کنند که هر کدام آفت‌های بسیار دارد و نیاز به استخراج شاخص‌های زن مسلمان ایرانی جهت ارائه به نسل مطالبه‌گر جوان عصر حاضر را متبادر می‌سازد. با توجه به اهمیت پرداختن به اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص زنان و خانواده و سخنان ایشان در خصوص الگوی سوم زن مسلمان، این مباحث به‌عنوان مبنای پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است. روش تحقیق با رویکرد کیفی تحلیل تماتیک و استفاده از ابزار مصاحبه می‌باشد. در این پژوهش زنان موفق در شهر اصفهان با توجه به خصوصیات مطرح شده در نظریه الگوی سوم زن مسلمان مورد بررسی قرار گرفته و دلایل موفقیت آن‌ها با کلام رهبری تطبیق داده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد شاخص‌های زن مسلمان موفق در دو مقوله اصلی عوامل موفقیت و عرصه‌های موفقیت و در سه مقوله فرعی عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی جای می‌گیرد که در هر کدام به‌طور مجزا عوامل کلیدی آن استخراج و تبیین شده است.

واژگان کلیدی: زنان، شاخص، مسلمان، ایران، انقلاب اسلامی، آیت‌الله خامنه‌ای.

۱- مقدمه و بیان مسأله

تاریخ شفاهی (Oral History) یکی از شیوه‌های تحقیقات تاریخی است که مبتنی بر گردآوری اقوال شفاهی می‌باشد و بُن‌مایه آن خاطره است. گردآورندگان اطلاعات در تاریخ شفاهی، مورخان نیستند و متن نیز در واقع تاریخ نمی‌باشد، بلکه مجموعه‌ای از اطلاعات تاریخ‌دار است که با عبور از مجرای ذهن راوی، مطابق زاویه دید او شده و از سلیق و علایق او رنگ گرفته است (واشقانی و ابراهیمی، ۱۳۹۷: ۳۵۰). فرآورده‌های روش علمی تاریخ شفاهی به‌عنوان یکی از جدیدترین روش‌های گردآوری داده‌های تاریخی موردنیاز مورخان و محققان تاریخ، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی روبه‌افزایش نهاده است. در این میان برخی عنوان تاریخ شفاهی را بر انواعی از خاطرات نیز اطلاق می‌نمایند، درحالی‌که با یکدیگر متفاوت می‌باشد (نورایی و ابوالحسنی، ۱۳۸۹: ۹۶).

با مطالعه بسیاری از آثار تاریخ شفاهی در حوزه زنان، این‌طور به‌نظر می‌رسد که هویت زنانه در دهه نخست انقلاب، به‌طور طبیعی در کنشگری‌های زنان جاری بوده است. ابزار تاریخ باید بتواند آن هویت و روش جاری‌بودنش در زیست روزمره مردم را کشف کند، اقتضانات آن را بیابد و روایت نماید تا از حافظه تاریخی این مرز و بوم محو نشود. همین روایت‌گری‌ها ماده اولیه بازتولید آن هویت پنهان در ناخودآگاه زیست زن ایرانی مسلمان است و بنا به همین دلایل، جمع‌آوری داده‌های مقاله پیش‌رو از طریق تاریخ شفاهی می‌باشد.

از سوی دیگر واژه «موفقیت» برای زنان، همچنان محل نزاع و تردید است. تعریف فمینیست‌ها از زن موفق، زنی مستقل، با اشتغال خارج از منزل و دوری از نقش‌های جنسیتی همچون مادری و... می‌باشد و برخی دیگر عقیده دارند موفقیت زن به این معناست که مادر و همسر خوبی باشد. این درحالی‌می‌باشد که نیاز به یک بازتعریف از زن موفق، ضروری به‌نظر می‌رسد.

بررسی مسائل حوزه بانوان چه در ایران چه خارج از آن، چه در دوران حاضر چه در گذشته، ما را به این نتیجه می‌رساند که همه این مسائل از نگاه و دیدگاه نادرست به جایگاه و هویت زن ریشه می‌گیرد.

گرایش دختران نوجوان به تغییر جنس، مصرف‌گرایی زنان، گرایش به تجمل و خودنمایی، ظلم به زنان در خانواده، نمایشی شدن شخصیت زنان، تعارض نقش‌های زنان، سست شدن روابط خانوادگی، طلاق عاطفی، کاهش جمعیت، تغییر نگاه به معنا و هدف زندگی و نیز رها شدن عرصه تکلیف‌های اجتماعی از مسائلی هستند که در شناخت نادرست از هویت زن ریشه دارند.

بخش دیگری از ماجرا نجات از یک نگاه افراط و تفریطی یا صفر و صد درباره زنان موفق است. بعضی گمان می کنند موفقیت در پول یا تحصیل می باشد و همین موجب سرخوردگی بخشی از جامعه زنان می شود، برعکس آن هم صدق می کند. پُررنگ کردن این موضوع که ارزش زن در مادر بودن یا همسر بودن است نیز، آفت های بسیار دارد. مهم است نشان دهیم هر زن در هر موقعیت تحصیلی، شغلی و خانوادگی با چه الگو و مسیری می تواند موفق شناخته شود.

با توجه به اهمیت پرداختن به منویات آیت الله خامنه ای در خصوص الگوی سوم زن مسلمان، این مباحث به عنوان مبنای پژوهش حاضر در نظر گرفته شده و تلاش می شود زنان نمونه اصفهانی با توجه به خصوصیات مطرح شده در الگوی سوم زن مسلمان (زن نه شرقی، نه غربی) مورد بررسی قرار گرفته و نمودار استخراج شده از ویژگی ها و مشخصات زنان نمونه به عنوان الگوی نهایی ارائه می گردد. براساس بررسی های انجام گرفته، برخی محققان به گونه ای به این موضوع پرداخته اند.

فرج الله هدایت نیا (۱۳۹۶) در کتاب الگوی سوم (الگوی رفتاری زن در خانواده و جامعه)، با الهام از مبحث الگوی سوم در منظومه فکری آیت الله خامنه ای، به تبیین الگوهای موجود درباره خانواده پرداخته است و سه الگوی خانواده گرایی همراه با حضور اجتماعی مسئولانه، خانه نشینی، خانواده گرایی را به دست آورده است. لولا آور و شاهمرادی (۱۳۹۳) با استفاده از تحلیل محتوای کیفی بیانات آیت الله خامنه ای طی سال های ۱۳۸۹-۱۳۹۴ نقش اجتماعی زن را در این دیدگاه و در مقایسه با دیگر اندیشمندان اسلامی تبیین می کنند. سیمبر و رضاپور (۱۳۹۷) در پژوهش خود به بررسی جایگاه زنان در گفتمان رهبران انقلاب اسلامی پرداخته اند.

در هیچ کدام از تحقیقات مذکور، گردآوری داده ها از تاریخ شفاهی استفاده نشده بود و وجه تمایز با تحقیق پیش رو را متبادر می سازد.

۱- مفاهیم نظری

در این بخش شاخص های زن الگو از دو منظر فمینیستی و اسلامی مورد واکاوی قرار می گیرد.

الف- شاخص های زن الگو در نگاه فمینیستی

شاخص های زن الگو یا به اصطلاح ابرزن در نگاه فمینیستی، به نفی بسیاری از نقش های زنانه به طور خاص در حوزه خانواده بر می گردد و برخی گرایش های فمینیسم معتقدند فرودستی زنان به تدریج از خانواده به جامعه راه یافته است که این گونه عقاید در نحله های مختلف فمینیسم بروز و ظهور متفاوت دارد. از سوی دیگر تحصیل، اشتغال و دست یابی به منابع قدرت، از شاخص های اصلی زن موفق شمرده می شود که در راستای نیل به آن، موانعی سد راه زنان می باشد. بسیاری از گرایش های فمینیسم، به ویژه فمینیسم رادیکال و سوسیالیسم، خانواده را کانون اصلی ظلم و ستم به زنان دانسته، اهدافی

همچون مخالفت با ازدواج، تأکید بر رفع نگاه جنسیتی در خانواده، تلاش برای حذف مردسالاری، تغییر در ساختار نقش‌های مختلف زنان در خانواده همچون نقش مادری و همسری را دنبال می‌کند. بسیاری از فمینیست‌ها عامل اصلی فرودستی زنان را ازدواج دانسته، به‌ویژه در موج دوم، خواستار از بین رفتن و نه اصلاح آن بودند (Bryce J Christensen, *Divided We*, 2006: 29).

فمینیست‌های رادیکال، ازدواج را عامل انقیاد مستمر زنان به‌لحاظ اقتصادی، مالی، حقوقی، سیاسی و عاطفی می‌دانستند و تغییر بنیادی خانواده و ازدواج را سرلوحه فعالیت خود قرار داده بودند (مشیرزاده، ۱۳۹۰: ۲۸۴). همچنین دویووار فمینیست آگریستانسیالیست نیز معتقد است ازدواج، زن را بنده مرد ساخته، عامل نابودی‌اش می‌باشد (De Beauvoir, 2011: 586-587). از جمله راهبردهای آن‌ها برای نیل به این مقصود می‌توان به انقلاب جنسی، سیاست جداسازی زنان از مردان و سیاسی کردن زندگی خصوصی با شعار شخصی سیاسی است، اشاره داشت (بستان، ۱۳۹۰: ۱۰۸-۱۱۰).

فمینیسم لیبرال نیز با وجود محافظه‌کار بودن، نقش‌های جنسیتی تبعیض‌آمیز را عامل خلق سرنوشت‌های متفاوت برای زن و مرد می‌داند؛ بنابراین مخالف نقش‌های کلیشه‌ای چون مادری، کار خانگی زنان و... در خانواده و جامعه است. کرافت از نظریه پردازان فمینیسم لیبرال عقیده داشت نقش‌های مبتنی بر جنسیت، طبیعی نیست و این مردها هستند که این نقش‌ها را در جهت منافع خود ساخته‌اند. وی آموزش‌های عمومی و فرصت‌های برابر برای زنان را از عوامل مهمی می‌داند که با استفاده از آن‌ها اهمیت تفاوت جنسیتی زنان در زندگی سیاسی و اجتماعی آن‌ها از بین برود (رودگر، ۱۳۹۴: ۷۳-۷۴).

بسیاری از فمینیست‌ها در موج نخست که عقاید سیاسی تندی داشتند، پس از دستیابی به حق رأی به این نتیجه رسیدند که ریشه مطیع شدن زنان نه در زندگی مدنی آن‌ها، بلکه در زندگی خصوصی آن‌ها به‌عنوان مادر یا همسر است؛ و از این‌رو در جهت فروپاشی آن‌ها اقدام کردند. به بیان دیگر همسری و مادری برای برخی نحله‌های فمینیستی هیچ معنایی ندارد و آن‌ها از خانواده به‌شکل سنتی متنفرند و بیش از هر چیز می‌خواهند نقش مادری از بین برود. برخی برای حل این مشکل به دنبال سپردن مسئولیت تربیت فرزندان به دولت هستند. کنوانسیون منع تبعیض علیه زنان در ماده پنجم، بند «ب» از اجتماعی بودن مادری دفاع می‌کند و بیان می‌دارد که مردسالاری حاکم بر جوامع بشری، موجب شده مادری تحت عنوان نقشی زنانه تعریف گردد. آن‌ها معتقدند نهاد مادری در نظام مردسالار شکل گرفته و عامل ظلم به مادران می‌شود و ظرفیتی است که مردها از آن برای دوام مردسالاری خود بهره می‌جویند. برخی دیگر نیز اشتراک والدین در نگهداری از کودک را راهکار این امر معرفی می‌نمایند. برخی فمینیست‌ها نیز ریشه نابرابری زن و مرد را در قدرت باروری زنان

می دانند، بنابراین نسل بشر باید با تأکید بر پیشرفت های فناورانه باشد تا کودکان از راه آزمایشگاه متولد شوند (خدای، ۱۳۹۴: ۲۳-۲۹).

بدین وسیله نقش زن در فرایند مادری و هر آنچه بدان مربوط است را نفی می کنند. اصولاً فمینیست ها توجه چندانی به فرزند ندارند، ولی به محض آنکه موضوع به زن مربوط شود، در کار او هم به عنوان فردی که مربوط به زنان است، مداخله می نمایند. نتایج عملی همه شکل های فمینیسم افراطی که در طول تاریخ تجربه شده، به شیوه ای کینه توزانه ضد کودک بوده است (William D. Gairdner, 1993:302).

فمینیسم در موج دوم برای از بین بردن نقش های مرسوم زنان، همچون کنترل تولد، سقط جنین، انتخاب نکردن مراقبت از فرزند، تلاش برای نیل به فرصت شغلی و استفاده از مهدکودک متمرکز شد (Simon & Schuster, 2019: 24).

فمینیست ها سقط جنین را حق خود و آن را پایان دادن به وابستگی جسمانی جنین به مادر می دانند، زیرا معتقدند زنان مالک جسم خویش هستند و اگر جنین را نخواهند، می توانند وی را به قتل برسانند (نوذری، ۱۳۸۴: ۴۹-۵۰). تامسون از فمینیست های معاصر معتقد است که جامعه نمی تواند زن باردار را مجبور به نگه داشتن جنین و پرورش آن بکند. لیبرال ها و رادیکال ها در مطالبه حق سقط جنین اتفاق نظر داشتند. بحث اصلی فمینیست های رادیکال این بود که زایمان و پرورش فرزندان، وظایف خانگی و اجتماعی نابرابری بر دوش زنان گذاشته است، آن ها تلاش کردند که این نابرابری را با واگذاری وظایف مربوط به تولد و تربیت فرزند به دیگران از بین ببرند. دویووار معتقد به کنترل باروری و سقط جنین قانونی بود. برای او حاملگی نمونه رضایت دادن زنان به تنزل در حد یک شیء بود. وی غریزه مادری را انکار کرده و تأکید داشت این کلمه برای نوع انسان صدق نمی کند (دمارنف، ۱۳۸۹: ۳۸).

همجنس بازی زنان نیز از محور فمینیسم افراطی قرار می گیرد که با هدف قطع هرگونه وابستگی به مرد تعریف می شود. فعالیت جنسی همجنس در ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا از لحاظ حقوقی آزاد است و در ۱۴ کشور از ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا ازدواج همجنس گرایان قانونی می باشد. در سال ۲۰۱۵ دیوان عالی آمریکا ازدواج همجنس گرایان را در همه ایالت های آمریکا قانونی اعلام کرد (Georgetown Law, 2020). در سال ۲۰۱۷ یک میلیون خانوار با زن و شوهر همجنس در ایالات متحده آمریکا وجود داشته اند که تقریباً نیمی از آن ها ۵۱/۷٪ زوجین زن بودند (Census Bureau, 2019).

ب- شاخص‌های زن الگوی مسلمان

در نظام تربیت اسلامی، یکی از عوامل مؤثر در تکوین شخصیت، همانندسازی با الگوهای برتر است. به همین دلیل، جامعه اسلامی برای ساختن نسلی پویا، توانمند و مجهز به عشق و ایمان، نیازمند معرفی الگوهای برتر از شخصیت‌های موفق می‌باشد. بارها در منابع و مقالات مختلف زنان شاخصی همچون حضرت زهرا (س)، حضرت مریم (س) و بانوان موفق در طول تاریخ معرفی شده‌اند.

الگو (pattern) به افراد انسانی کامل و رشدیافته‌ای که لیاقت سرمشق بودن دیگران را دارند، گفته می‌شود (فرهنگ علوم رفتاری، ۲۵۷). گاهی ارائه الگو نه با معرفی شخص، بلکه با بیان شاخص‌ها و ویژگی‌های یک انسان موفق و تکامل‌یافته تحقق می‌یابد. سال‌هاست که محققان اسلامی تلاش می‌کنند با تصویر الگوی کامل انسان تراز اسلامی این امر را محقق کنند. در این بین نظریه الگوی سوم زن مسلمان که نخستین بار از سوی آیت‌الله خامنه‌ای هم‌زمان با صدور پیام تاریخی ایشان در آستانه دهه چهارم انقلاب به کنگره ۷ هزار شهید زن مطرح شد و ایشان ۳ الگو را برای زنان بیان کردند، بسیار جالب و قابل توجه است. این مقاله مبنای نظری خود را سخنان و منویات آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص قرار می‌دهد.

زن، در تعریف غالباً شرقی، همچون عنصری در حاشیه و بی‌نقش در تاریخ‌سازی؛ و در تعریف غالباً غربی، به مثابه موجودی که جنسیت او بر انسانیتش می‌چربد و ابزار جنسی برای مردان و در خدمت سرمایه‌داری جدید است، معرفی می‌شد. شیرزنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم، «زن نه شرقی، نه غربی» است. زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عقیف بود، محجبه و شریف بود و در عین حال، در متن و مرکز بود. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه سیاسی و اجتماعی نیز، سنگرسازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد» (خامنه‌ای، پیام، ۱۳۹۱/۱۲/۱۶).

ایشان در این بیانیه تأکید کردند که «زن به یک جایگاه مصنوعی، تصنعی و تشریفاتی احتیاج ندارد؛ جایگاهی که دوش آن متانت، سکینه و آرامش روحی اوست. در طبیعت الهی زن، آنچنان لطافت، زیبایی و گرمای محبتی وجود دارد که می‌تواند هم خود و هم محیط پیرامون خود را - چه در داخل خانه و چه در هر محیطی که باشد- به طرف معنویت، پیشرفت و علو مقامات علمی و عملی سوق دهد و پیش ببرد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵).

برای اینکه یک زن بخواهد زن مسلمان باشد، لازم است به یک عده بینش‌ها معتقد باشد و به تبع آن به یک عده رفتارها ملتزم باشد. اگر اسلام بدون معرفی الگو، صرفاً یک سری معیارها و ملاک‌هایی را برای زن مسلمان ارائه دهد، یک حرف مبهم ارائه کرده است. چون چگونگی تحقق معیارها نشان

داده نشده و از طرفی عملی بودن این معیارها زیر سؤال می‌باشد، در نتیجه حجت بر زنان تمام نمی‌شود. پس باید اسلام یک نمونه و الگو ارائه دهد که ملاک‌ها و معیارهای زن مسلمان در او کاملاً پیاده شده باشد تا زنان ببینند که این معیارها قابل عملی شدن هستند و ثانیاً این معیارها چگونه قابل پیاده شدن می‌باشند. بنابراین، اگر کسی معیارها را بشناسد این امر او را از مزیت مشاهده تحقق آنها بی‌نیاز نمی‌کند (باقری، ۱۳۸۰: ۱۳).

شهید مطهری نیز نیاز به الگو و دلیل آن را این‌گونه بیان می‌کنند: شناختن انسان کامل یا انسان نمونه از دیدگاه اسلام، از آن نظر برای ما مسلمین واجب است که حکم مدل و الگو و حکم سرمشق را دارد. یعنی اگر بخواهیم یک مسلمان کامل باشیم - چون اسلام می‌خواهد انسان کامل بسازد - و تحت تربیت و تعلیم اسلامی به کمال انسانی خود برسیم، باید بدانیم که انسان کامل چگونه است. سیمای معنوی انسان کامل چگونه سیمایی می‌باشد و مشخصات انسان کامل چگونه مشخصاتی است تا بتوانیم خود و جامعه خود را آن‌گونه بسازیم (مطهری، ۱۳۷۹: ۱۵).

در حقیقت خصیصه کمال‌گرایی آدمی، او را از درون به حرکت وا می‌دارد تا خود را به کسانی که مظهر کمالات هستند نزدیک کند و صفات ایشان را اقتباس کرده، آن‌ها را در شخصیت خود جذب کند (شرفی، ۱۳۷۹: ۲۳).

در نگاه شهید مطهری با توجه به اینکه انسان بنیاد شکل‌گیری جامعه است، کنشی که در راستای تربیت او انجام می‌شود، فعالیت اجتماعی تلقی می‌گردد. مادری، خود مهم‌ترین وظیفه، مقام و پست اجتماعی است و باید در درجه نخست وظایف و مقامات اجتماعی زن قرار بگیرد (مطهری ۱۳۷۸: ۳۰).

البته مسأله زندگی اجتماعی و خانوادگی زن و تقابل و تعارض مسئولیت‌ها در این دو حوزه در اندیشه سایر اندیشمندان مسلمان معاصر مطرح شده است که مهم‌ترین آنان علامه طباطبایی، امام خمینی (ره) و شهید مطهری هستند.

با مقایسه دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان متفکری مسلمان و رهبر کشور ایران که از طریق تحلیل محتوای کیفی سخنرانی‌های ایشان در پنج‌سال اخیر انجام شده با دیگر اندیشمندان بزرگ اسلامی که در مطالب مذکور به آن اشاره شد، چند نتیجه مهم را می‌توان از یافته‌های به‌دست آمده استنباط کرد که به‌گونه‌ای شاخص‌های زن موفق از دید ایشان را متبادر می‌سازد. اولاً ایشان در زمینه تحصیل، تأیید همراه با تشویق را برای زنان به‌کار می‌برند و زنان تحصیل‌کرده را مایه افتخار جامعه اسلامی می‌دانند. تشویق ایشان برای اهتمام زنان به تحصیلات عالی پُر تکرار در سخنان ایشان مشاهده می‌شود. حتی درباره شرایط خانه می‌فرمایند باید طوری باشد که مانع تحصیلات

زن در صورت علاقه او نشود. درحالی که در زمینه اشتغال نظری متفاوت داشته، حضور زنان در آن را به صورت مشروط به متناسب بودن با ویژگی‌های زنانه و مزاحم نبودن با وظایف خانوادگی زن تأیید می‌کنند. ایشان ورود زنان به مشاغل مردانه یا مشاغل اجرایی را مذموم نمی‌دانند، اما آن را افتخاری برای زنان تلقی نمی‌کنند. ایشان بارها زنان تحصیل کرده و مدافع را مایه افتخار جمهوری اسلامی دانسته و از ثمره‌های آن سخن گفته‌اند، اما هیچ کجا چنین تعبیری درباره اشتغال زنان ندارند. ایشان نشان موفقیت جمهوری اسلامی را حضور زنان در عرصه مسائل سیاسی و علمی کشور که بحمدالله پیشرفت فوق‌العاده‌ای داشته دانسته‌اند، زنان دانشمند و اساتید دانشگاه در رشته‌های مختلف علمی، حوزوی را به عنوان نمونه‌ای از آن‌ها بیان می‌دارند. از این رو، نظر ایشان درباره تحصیلات و اشتغال زنان کاملاً متفاوت است. البته عدم تشویق زنان به ورود به حوزه اشتغال توسط ایشان به این دلیل است که جایگاه و مسئولیت بالاتری از اشتغال برای زنان قائل‌اند، نه به این دلیل که استعدادهای زنان را در این زمینه ناکافی بدانند. درباره حضور زنان در عرصه سیاسی نه تنها منعی برای زنان بیان نمی‌کنند، بلکه در برخی موارد زنان را به حضور در عرصه سیاسی تشویق می‌نمایند و از آن‌ها می‌خواهند جبهه انقلاب را خالی نگذارند. ایشان حضور زنان در عرصه سیاسی را افتخارآمیز می‌دانند. از دیگر عرصه‌هایی که آیت‌الله خامنه‌ای بارها مطرح کرده‌اند، افتخار به حضور زنان در عرصه مجاهدت‌ها و جهاد است. ایشان از نقش زنان در انقلاب و جنگ تحمیلی تقدیر می‌کنند و علاوه بر تقدیر از نقش زنان در حمایت از مردان و در پشت جبهه‌ها، حضور مستقیم زنان در عرصه جهاد را نیز تأیید می‌نمایند که این یکی از تفاوت‌های نظر ایشان با دیگران می‌باشد. ایشان همچنین حضور زنان در عرصه ورزش قهرمانی بین‌المللی را مورد تأیید قرار می‌دهند و البته ارزش آن را در حضور زنان محجبه بر سکوی قهرمانی می‌دانند که این امر نیز یکی دیگر از تفاوت‌های نظر ایشان با برخی اسلام‌شناسان است. تأکید و تشویق فراوان آیت‌الله خامنه‌ای به تحصیلات زنان، نشانه عقیده ایشان به تعقل زنان می‌باشد. جنبه‌ای که برخی همچون علامه طباطبایی آن را در زنان ضعیف می‌دانند، ظاهراً دیدگاه‌های رهبری با شهید مطهری مطابقت و هم‌خوانی بیشتری دارد. شهید مطهری، پذیرش فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی توسط زنان را مغایر با روحیه حساس و نیز حفظ حجاب و عفاف آنان نمی‌داند و تضادی بین نقش اجتماعی و خانوادگی زن مشاهده نمی‌کند. با مقایسه آراء امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای می‌توان گفت اگرچه هر دو به آزادی اشتغال زنان معتقدند، اما ظاهراً امام خمینی (ره) تأکید بیشتری بر فعالیت اجتماعی زنان دارند، به طوری که فرموده‌اند از وظایف زن است که در امور جامعه دخالت کند. این امر شاید

به دلیل شرایط خاص جامعه و اقتضانات سیاسی و اجتماعی بعد از انقلاب و دوران دفاع باشد. در این زمان مردان بیش تر مشغول جنگ و دفاع از کشور بودند و نیاز به تلاش بیش تر از جانب همه افراد جامعه برای بازسازی کشور احساس می شد (لولا اور، شاهمرادی، ۱۳۹۳: ۲۵-۲۷). حال به بررسی مقایسه ای این شاخص ها در زنان مسلمان پس از انقلاب اسلامی پرداخته می شود.

روش تحقیق

رویکرد این پژوهش کیفی بوده و جمع آوری داده ها از طریق ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته و تحلیل داده ها روش تحلیل تماتیک یا تحلیل مضمون است. در این تحقیق با در نظر گرفتن معیار اشباع نظری در تحقیقات کیفی با ۱۳ نفر از زنان شاخص و موفق اصفهانی مصاحبه شده و سخنان ایشان در خصوص مراحل مختلف زندگی (از کودکی تا حال) با توجه و تأکید بر مقاطع تحصیل، اشتغال، فعالیت های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و در حوزه خانواده شامل ازدواج، همسر داری، فرزندآوری و تربیت فرزند از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته جمع آوری و با رویکرد ارجاع به مبحث حساسیت نظری، در مقایسه با شاخص های بخش نظری تحقیق مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج مصاحبه ها در قالب جداول مضامین، مقوله های فرعی و مقوله های اصلی تدوین گردیده و در نهایت شبکه مضامین آن ترسیم شد.

داده های حاصل از تحقیق و تحلیل آن ها

داده ها در دو بخش اصلی عوامل موفقیت و عرصه های موفقیت کدگذاری شد. عوامل موفقیت در سه حوزه فردی، خانوادگی و اجتماعی و عرصه های موفقیت نیز در سه عرصه فردی، خانوادگی و اجتماعی تقسیم بندی گردیده است. علت این تقسیم بندی سخنان آیت الله خامنه ای در معرفی الگوی سوم زن مسلمان می باشد. ایشان زن مسلمان ایرانی را در سه ساحت "رشد و تهذیب خویش" و "حفظ خانه سالم و خانواده متعادل" و "ولایت اجتماعی، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر و جهاد اجتماعی" دارای تکلیف و تأثیر می دانند و از این رو در این تحقیق داده های مستخرج از مصاحبه ها در قالب مقوله های اصلی و فرعی بیان گردیده و سپس با کلام معظم له تطبیق داده شده است.

جدول کدگذاری داده‌ها

مقوله اصلی عرصه موفقیت	مقوله‌های فرعی عرصه موفقیت	مقوله‌های فرعی عوامل موفقیت	مقوله اصلی عوامل موفقیت
فردی	کسب مقامات علمی کسب گُرسی تدریس دانشگاه یا حوزه علمیه مشاوره خانواده ثبت اختراع تلاش در کسب روزی حلال هم‌زمانی تحصی و مادری اشتغال مناسب و هدفمند پژوهشگری	خودسازی ایمان به خدا و توکل داشتن هدف مدیریت قوی استقلال در عمل شناخت و ایمان به مسیر مقاومت در برابر سختی‌ها اراده قوی و پشتکار بالا حمایت و همراهی خانواده داشتن جسارت علاقه به مطالعه	فردی
خانوادگی	داشتن آرامش در خانواده فرزندآوری به‌موقع پرورش فرزندان موفق ارائه الگوی مناسب به فرزندان توجه به ارزش‌ها و مفاهیم دینی در خانواده مدیریت منزل سبک زندگی اسلامی	خانواده صمیمی همسر همراه ازدواج آگاهانه کیفیت در ازدواج تواضع در برابر همسر درک متقابل مراجعه به مشاور پیش از ایجاد تنش مطالعه پیش از ازدواج کسب مهارت‌های زندگی راهنمایی بموقع فرزندان	خانوادگی
اجتماعی	ثبت شرکت دانش بنیان	داشتن عرق ملی	اجتماعی

کارآفرینی و تولید تا مرحله صادرات فعالیت‌های هنری فعالیت‌های جهادی و عام المنفعه فعالیت‌های سیاسی - انقلابی کسب اعتبار اجتماعی اخذ پست‌های مدیریتی میانمی و کلان کسب اعتبار اجتماعی تولدی نخستین بذر هیبریدی در کشور	مسئولیت‌پذیری مدیریت بحران ابداع و ابتکار در عمل شرایط و امکانات مناسب پذیرش انجام کار گروهی امید به آینده ارتباطات اجتماعی و استفاده از ظرفیت‌ها	
--	---	--

زنان برای رسیدن به تعالی و جایگاه والای انسانی می‌بایست در ساحت‌های سه‌گانه «رشد و تهذیب شخصی»، «تشکیل و حفظ خانه و خانواده متعادل» و «ولایت و جهاد اجتماعی» رشد کنند. برخلاف نظریه‌های فیمینیستی که جنس مرد را برتر دانسته و زمینه‌های رشد برای زنان را نادیده می‌گیرند، در نگاه اسلام زن و مرد در ابعاد مختلف شخصیتی با هم برابر هستند. قرآن کریم می‌فرماید: «یا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا» (حجرات، ۱۳) خطاب به همه انسان‌ها است که ما شما را از مرد و زن آفریدیم، به‌علاوه از شعبه‌ها و قبائل مختلف قرار دادیم که امکان شناخت متقابل وجود داشته باشد.

در نگاه اسلامی هم زن و هم مرد فارغ از «جنسیت» شان می‌توانند در مسیر رشد و کمال حرکت کنند و این نگاه در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای به‌خوبی نمایان است: «نگاه اسلام به جنسیت، یک نگاه درجه دو می‌باشد؛ نگاه نخست و درجه یک، حیث انسانیت است؛ که در آن جنسیت اصلاً نقشی ندارد... در زمینه مسائل اصلی انسان - که مربوط به انسان می‌باشد - زن و مرد هیچ فرقی ندارند. خب شما ببینید در تقرب الی‌الله، یک زنی مانند حضرت زهرا (س)، مثل حضرت زینب (س)، مثل حضرت مریم (س) هستند؛ رتبه‌شان، رتبه‌های فوق تصور امثال ماهاست... جنسیت یک امر ثانوی

است، یک امر عارضی است؛ در کارکردهای زندگی معنا پیدا می‌کند، در سیر اصلی بشر هیچ تأثیری ندارد». (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴).

عرصه‌های فردی مطرح شده در کلام زنان موفق را می‌توان در مفاهیمی چون: کسب مقامات علمی، کسب کُرسی تدریس دانشگاه یا حوزه علمیه، مشاوره خانواده، ثبت اختراع، تلاش در کسب روزی حلال، هم‌زمانی تحصیل و مادری، اشتغال مناسب و هدفمند و پژوهشگری خلاصه نمود که در راستای اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای بوده و در کلام ایشان متبلور است. ایشان زن منفعل به لحاظ فردی و اجتماعی را تأیید نکرده، برای رشد زنان ارزش‌گذاری می‌کنند. شایان ذکر است که رشد به معنی اشتغال نبوده و عرصه‌های فکری اجتماعی را شامل می‌شود. در کلام ایشان مجاهدت علمی و اجتماعی زنان مورد ارجح بوده برای آن نمونه‌هایی چون خانم صباغ معرفی می‌گردند. البته در کنار همه این موارد اذعان می‌شود که این نقش‌های بانوان با رسالت همسر و مادری آنان تعارض نیابد و زن را از نقش‌های اصلی غافل نسازد که عرصه خانوادگی را تبیین می‌نماید.

در عرصه خانوادگی مفاهیمی مانند: داشتن آرامش در خانواده، فرزندآوری به موقع، پرورش فرزندان موفق، ارائه الگوی مناسب به فرزندان، توجه به ارزش‌ها و مفاهیم دینی در خانواده، مدیریت منزل و سبک زندگی اسلامی بیان شده است.

یکی از نشانه‌های زن موفق این است که خدمت به خانواده را وظیفه خود می‌داند. این خصیصه در کلام رهبری این‌گونه آمده است: «زن با نقاط قوت زنانه خود- که خدای متعال در وجود او به ودیعه گذاشته و مخصوص زن است- همراه با ایمان عمیق، همراه با استقرار ناشی از اتکاء به خداوند، و همراه با عفت و پاک‌دامنی- که فضای پیرامون او را نورانیت می‌بخشد- می‌تواند در جامعه یک نقش استثنائی این‌گونه ایفا کند؛ هیچ مردی قادر به ایفای چنین نقشی نیست. مانند کوه استواری از ایمان، درعین حال مثل چشمه جوشانی از عاطفه، محبت و احساسات زنانه، تشنگان و محتاجان نوازش را از چشمه صبر و حوصله و عاطفه خود سیراب می‌نماید. انسان‌ها در چنین آغوش پُربرکتی می‌توانند تربیت شوند. اگر زن با این خصوصیات در عالم وجود نبود، انسانیت معنا پیدا نمی‌کرد. این، معنای ارزش زن و تشخیص زن است؛ چیزی که مغز متحجر مادی غربی‌ها نمی‌تواند آن را بفهمد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵).

در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای زن از آنچنان لطافت و محبت وجودی برخوردار است که می‌تواند هم خود و هم محیط پیرامون خود را به طرف معنویت، پیشرفت و جایگاه بالای مقامات علمی و عملی سوق دهد. زن رشدیافته می‌تواند خانواده سالم و متعالی و در نتیجه جامعه‌ای سالم بسازد.

با وجود اینکه همواره در اسلام نظریه خانواده‌گرایی در مقابل فردگرایی مطرح شده و زنان ایرانی مسلمان به توجه ویژه به خانواده و ترجیح آرامش خانواده به خواسته‌های فردی تشویق می‌گردند، اما این موضوع مانع از حضور فعال و اثرگذار زنان ایرانی در عرصه‌های مختلف اجتماعی نمی‌شود. در این مقاله حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و تأثیرگذاری ایشان در پیشرفت کشور ملاک و مطمح نظر قرار گرفته است. نویسندگان مقاله معتقد هستند، داشتن تأثیرات مثبت اجتماعی تنها در داشتن شغل در سطوح بالا حاصل نمی‌شود و گاهی فرد با حضور در عرصه‌های جهادی و خیرخواهانه می‌تواند تأثیرات عمیق اجتماعی را ایجاد کند.

الگوهای حضور اجتماعی زنان ایرانی، الگوی خانه‌نشینی که از دیرباز در نظریه‌های دینی مطرح بوده را زیر سؤال برده است. همان‌گونه که در تعریف آیت‌الله خامنه‌ای از زن مسلمان آمده است: «شیرزنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم، «زن نه شرقی، نه غربی» است. زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عفیف بود، محجبه و شریف بود و در عین حال در متن و مرکز بود. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه سیاسی و اجتماعی نیز، سنگرسازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد» (خامنه‌ای، پیام، ۱۳۹۱/۱۲/۱۶).

در الگوی سومی که از زنان مسلمان ایرانی مشاهده شده است، زن خانه‌نشین نیست، اما خانه‌داری را می‌ستاید، همسری و مادری می‌کند، در عرصه‌های علمی، اجتماعی و تربیتی حضور دارد و جامعه را به سمت پویایی، پیشرفت و شکوفایی همراهی و هدایت می‌نماید. همان‌گونه که امام خمینی (ره) دخالت زنان در امور جامعه را یکی از وظایف زن می‌داند و همواره از حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی نامبرده و تقدیر می‌کند.

همان‌گونه که مطرح شد فعالیت‌ها و تلاش‌های زنان موفق ایرانی ثمرات مثبتی برای کشور به همراه داشته است که به برخی موارد دیگر که مستخرج از نتایج مصاحبه‌ها می‌باشد، اشاره می‌شود: تولید نخستین بذر هیبریدی در کشور توسط یکی از اساتید حوزه کشاورزی در اصفهان: «بذر هیبرید یا اصلاح‌شده یکی از باکیفیت‌ترین انواع بذر است که کشاورز استفاده می‌کند و گران‌ترین، باکیفیت‌ترین و گران‌ترین. اوایل که ما طرح می‌نوشتیم، مدام این طرف و آن طرف می‌فرستادیم، مسخره‌مان می‌کردند، خنده تمسخرآمیز به ما می‌کردند، توهین می‌نمودند، مگر می‌شود؟ چی چی می‌گویی شما؟ این کار، کار چندتا کشور است و واقعاً هم شرکت‌های بزرگی که الان دارند کل دنیا را تغذیه می‌کنند انگشت‌شمارند. هلند، اسپانیا، ایتالیا، آلمان، اسرائیل و آمریکا هستند. بغل گوش خود ما ترکیه یک ۱۰-۱۵ سالی است شروع کرده و به سرعت این جوری افزایش داده است. اما ما

موفق شدیم و تا الان ۲۲ رقم بذر را در مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال ثبت کردیم.» (کد ۳-۱۶۰۰۴۱۱۸۸۰۰۱).

ثبت شرکت دانش بنیان در حوزه شیمی و تولید محصولات که علاوه بر اینکه با محصولات جهانی رقابت می‌کند، به لحاظ مالی سودآوری بالایی برای کشور دارد.

«شما اگر بخواهید یک دانه همین نوع یک کوالیسی را بخواهید از پال تهیه کنید، به پول خودمان الان حدود ۴۶ تا ۵۱ میلیون تومان می‌شود. اما نمونه داخلی که ما ساختیم، اصلاً هیچ چیزش هم از خارج نیست، همه‌اش داخلی است، حدود ۱ و ۹۰۰ می‌باشد.» (۳-۱۶۰۰۴۱۲۸۸۰۰۱).

در بخش دوم مقاله که عوامل مؤثر در رسیدن به موفقیت در سه حوزه عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی دسته‌بندی گردیده، مهم‌ترین عامل در کنار ویژگی‌های فردی، داشتن خانواده‌ای سالم و همراه ذکر شده است. در کنار عوامل فردی مانند داشتن اراده و پشتکار قوی، مدیریت زمان، برنامه‌ریزی، جسارت، ایمان به خدا و توکل، علاقه به مطالعه و...، داشتن پدر و مادری فعال، متدین و حمایت‌گر، ازدواجی آگاهانه و هدفمند و همراهی همسری آگاه از پستوانه‌های اصلی زنان ایرانی برای حرکت به سمت پیشرفت می‌باشد. لازمه موفقیت در عرصه خانوادگی، یعنی داشتن یک خانواده آرام و موفق، انتخاب آگاهانه همسر، کیفیت در ازدواج، مطالعه پیش از ازدواج، مراجعه به مشاوره قبل از ایجاد تنش، درک متقابل، اتخاذ سبک زندگی اسلامی و درنهایت داشتن خانواده‌های گرم و صمیمی است.

موفقیت در عرصه‌های اجتماعی، نیازمند داشتن عرق ملی، روحیه مسئولیت‌پذیری، داشتن ابتکار عمل، پذیرش کار گروهی و امید به آینده است.

مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها به صورت خلاصه در قالب زیر قابل مشاهده می‌باشد:

این مطالب اثبات می‌کند در انقلاب اسلامی و دفاع مقدس زنانی ظهور کردند که توانستند تعریف زن، حضور او در ساحت رشد و تهذیب خویش و در ساحت حفظ خانه سالم و خانواده متعادل و در ساحت ولایت اجتماعی، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر و جهاد اجتماعی را جهانی کنند.

نتیجه گیری

دیدگاه آیت الله خامنه‌ای به عنوان متفکری مسلمان و رهبر کشور ایران که از طریق تحلیل محتوای کیفی سخنرانی‌های ایشان در پنج سال اخیر انجام شده با دیگر اندیشمندان بزرگ اسلامی که در مطالب مذکور به آن اشاره گردید، چند نتیجه مهم را متبادر می‌سازد. نخست اینکه ایشان در زمینه تحصیل، تأیید همراه با تشویق را برای زنان به کار می‌برند و زنان تحصیل کرده را مایه افتخار جامعه اسلامی می‌دانند. تشویق ایشان برای اهتمام زنان به تحصیلات عالی بسیار در سخنان ایشان مشاهده می‌شود. حتی درباره شرایط خانه می‌فرمایند باید طوری باشد که مانع تحصیلات زن در صورت علاقه او نشود. درحالی‌که در زمینه اشتغال، نظری متفاوت داشته، حضور زنان در آن را به صورت مشروط به متناسب بودن با ویژگی‌های زنان و مزاحم نبودن با وظایف خانوادگی زن تأیید می‌نمایند. ایشان ورود زنان به مشاغل مردانه یا مشاغل اجرایی را مذموم نمی‌دانند، اما آن را افتخاری برای زنان تلقی نمی‌کنند. ایشان بارها زنان تحصیل کرده و مدافع را مایه افتخار جمهوری اسلامی دانسته و از

ثمره‌های آن سخن گفته‌اند، اما هیچ کجا چنین تعبیری درباره اشتغال زنان ندارند. ایشان نشان موفقیت جمهوری اسلامی را حضور زنان در عرصه مسائل سیاسی و علمی دانسته، زنان دانشمند، اساتید دانشگاه در رشته‌های مختلف علمی، حوزوی را به‌عنوان نمونه‌ای از آن‌ها بیان می‌دارند. از این‌رو نظر ایشان درباره تحصیلات و اشتغال زنان کاملاً متفاوت است. عدم تشویق زنان به ورود به حوزه اشتغال توسط ایشان به این دلیل است که جایگاه و مسئولیت بالاتری از اشتغال برای زنان قائل‌اند، نه به این دلیل که استعدادهای زنان را در این زمینه ناکافی بدانند. درباره حضور زنان در عرصه سیاسی نه تنها منعی برای زنان بیان نمی‌کنند، بلکه در برخی موارد زنان را به حضور در عرصه سیاسی تشویق می‌نمایند و از آن‌ها می‌خواهند جبهه انقلاب را خالی نگذارند. ایشان حضور زنان در عرصه سیاسی را افتخارآمیز می‌دانند. از دیگر عرصه‌هایی که آیت‌الله خامنه‌ای بارها مطرح کرده‌اند، افتخار به حضور زنان در عرصه مجاهدت‌ها و جهاد است. ایشان از نقش زنان در انقلاب و جنگ تحمیلی تقدیر می‌کنند و علاوه بر تقدیر از نقش زنان در حمایت از مردان و در پشت جبهه‌ها، حضور مستقیم زنان در عرصه جهاد را نیز تأیید می‌نمایند که این یکی از تفاوت‌های نظر ایشان با دیگران است. ایشان همچنین حضور زنان در عرصه ورزش قهرمانی بین‌المللی را مورد تأیید قرار می‌دهند و البته ارزش آن را در حضور زنان محجبه بر سکوی قهرمانی می‌دانند که این امر نیز یکی دیگر از تفاوت‌های نظر ایشان با برخی اسلام‌شناسان می‌باشد.

با نگاهی به شاخص‌های مستخرج از بخش مفاهیم نظری و همچنین با بررسی شبکه مضامین مطرح‌شده در گفتار زنان موفق و داده‌های به‌دست آمده در دو بخش اصلی که با عنوان عوامل موفقیت و عرصه‌های موفقیت در سه حوزه فردی، خانوادگی و اجتماعی تقسیم‌بندی شد؛ مشاهده می‌شود آنچه در نظریه‌های فمینیستی در خصوص شاخص‌های زنان موفق مطرح گردیده است، در خصوص زنان ایرانی صدق نمی‌کند. در نگاه نظریه فمینیستی تحصیل، اشتغال و دستیابی به منابع قدرت، از شاخص‌های اصلی زن موفق شمرده می‌شود که در راستای نیل به آن موانعی سد راه زنان می‌باشد. بسیاری از گرایش‌های فمینیسم به‌طور خاص فمینیسم رادیکال و سوسیالیسم، خانواده را کانون اصلی ظلم و ستم به زنان دانسته، اهدافی همچون مخالفت با ازدواج، تأکید بر رفع نگاه جنسیتی در خانواده، تلاش برای حذف مردسالاری، تغییر در ساختار نقش‌های مختلف زنان در خانواده همچون نقش مادری و همسری را دنبال می‌کند. در حالی که زنان ایرانی، خانواده همراه، موفق و حمایت‌گر را از عوامل اصلی موفقیت خود معرفی می‌نمایند.

به‌طورکلی با توجه به مطالب استخراج‌شده می‌توان گفت، الگوی سوم زن مسلمان به‌عنوان نظریه مبنایی این مقاله اثبات می‌شود. زنان موفق اصفهانی به‌عنوان نمونه کوچکی از زنان موفق مسلمان

ایرانی، نشان دادند زنان می توانند با وجود حضور فعال و گسترده در عرصه های اجتماعی، انسان هایی مؤثر و کلیدی در خانواده بوده و در کنار آن مسیر رشد و تعالی انسانی را نیز طی کنند.

منابع

منابع فارسی

۱. امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۵). صحیفه امام. جلد پنجم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۲. بستان، حسین (۱۳۹۰). نابرابری جنسی از دیدگاه اسلام و فمینیسم. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۳. باقری، خسرو (۱۳۸۰). آسیب و سلامت در تربیت دینی، کتاب ششم «تربیت اسلامی». نشر تربیت اسلامی. چاپ اول. صفحه ۱۳.
۴. خدای، نرگس (۱۳۹۴). مادری؛ حقوق و مسئولیت‌ها. قم: حوزه علمیه قم.
۵. دافنه دمارنرف (۱۳۸۹). غریزه مادری. ترجمه آزاده وجدانی. تهران: معارف.
۶. رودگر، محمدجواد (۱۳۸۸). عدالت جنسیتی از دیدگاه علامه طباطبایی و شهید مطهری. مجله مطالعات راهبردی زنان. (۴۶).
۷. رودگر، نرگس (۱۳۹۴). فمینیسم. قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
۸. سیمیر، رضا؛ رضایور، دانیال (۱۳۹۷). جایگاه زنان در گفتمان رهبران انقلاب اسلامی. فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه. (۲)۹.
۹. شرفی، محمدرضا (۱۳۷۹). جوان و نیروی چهارم زندگی. ناشر سروش. چاپ اول. صفحه ۲۳.
۱۰. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۸۷). بررسی‌های اسلامی. به کوشش سیدهادی خسروشاهی، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
۱۱. لولاآور، منصوره و شاهمرادی زواره، راضیه (۱۳۹۳). واکاوی نقش اجتماعی زن از منظر آیت‌الله خامنه‌ای. فصلنامه علمی پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان. ۴ (۱)، ۹-۲۸.
۱۲. مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۰). از جنبش تا نظریه اجتماعی: تاریخ دو قرن فمینیسم. تهران: شیرازه.
۱۳. مطهری، مرتضی (۱۳۷۹). انسان کامل. تهران: انتشارات صدرا. چاپ ۲۲. صفحه ۱۵.
۱۴. مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). یادداشت‌ها. جلد هفتم. تهران: انتشارات صدرا.
۱۵. مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). مجموعه آثار. جلد نوزدهم. تهران: انتشارات صدرا.
۱۶. نوذری فردوسی، محمد (۱۳۸۴). سقط جنین در حقوق اسلامی و فمینیسم. مطالعات راهبردی زنان. (۲۸).

منابع لاتین

17. BryceChristensen (2006). *Divided We Fall: Family Discord and the Fracturing of America* (New Brunswick, N.J: Transaction Publishers
18. "Census Bureau" (2019). U.S. Census Bureau, September 18, <https://www.census.gov/library/stories/2019/09/where-same-sex-couples-live.html>.
19. "Georgetown Law" (2020). Georgetown University Law Center, July 29, <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=592919&p=4182201>
20. Simon & Schuster (2019). New York, De Marneffe, *Maternal desire*
21. Simone De Beauvoir (2011). *The Second Sex*, Translation by Constance Borde and Sheila Malovany-Chevallier, New York: vintage
22. William D.gairdner (1993). *The war against the family*, Canadian: stoddart